

**O‘ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING
SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI: NAZARIY VA
AMALIY YONDASHUVLAR**

Azimxodjayeva Dilfuza Pazildinovna

“Iqtisodiyot va Moliya” Kafedrası

Integrallashgan Fanlar Fakulteti

Turon Universiteti Andijon Filiali

ANNOTATSIYA

Ushbu tezis O‘zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va iqtisodiyotdagi rolini ilmiy-tahliliy jihatdan o‘rganishga bag‘ishlangan. Tadqiqotning asosiy maqsadi kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning mamlakat iqtisodiyotidagi o‘rni, ularni rivojlantirish mexanizmlari, shuningdek, davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash tizimlarini aniqlashdan iborat.

Ushbu tezisda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning iqtisodiy mohiyati, asosiy xususiyatlari, shakllanish va rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida mustaqillikdan oldingi davr, mustaqillik yillari hamda zamonaviy davrdagi kichik biznesning o‘shish va rivojlanish tendensiyalari o‘rganiladi. Shuningdek, O‘zbekiston iqtisodiyotida kichik biznesning makroiqtisodiy ahamiyati, ish o‘rinlari yaratish, investitsiya jalb qilish, innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash va eksport salohiyatini oshirish kabi ustuvor yo‘nalishlari ilmiy asosda ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, davlat tomonidan kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari, jumladan soliq imtiyozlari, subsidiya va kredit dasturlari, biznes-inkubatorlar, startaplarni rag‘batlantirish dasturlari hamda nodavlat tashkilotlarning faoliyati o‘rganilgan. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlarini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, mikro va kichik korxonalar, rivojlanish bosqichlari, iqtisodiy o‘shish, ish o‘rinlari, investitsiya, innovatsiya, eksport salohiyati, ustuvor yo‘nalishlar, davlat qo‘llab-quvvatlash, biznes-inkubatorlar, soliq imtiyozlari, kredit dasturlari, O‘zbekiston iqtisodiyoti.

АННОТАЦИЯ

Данная тезисная работа посвящена научно-аналитическому исследованию формирования, этапов развития и роли малого бизнеса и частного предпринимательства в экономике Республики Узбекистан. Основная цель исследования заключается в определении места малого бизнеса и частного предпринимательства в экономике страны, механизмов их развития, а также систем государственной поддержки.

В работе анализируются экономическая сущность малого бизнеса и частного предпринимательства, их основные характеристики, этапы формирования и развития. В ходе исследования рассматриваются периоды до обретения независимости, годы независимости, а также современные тенденции роста и развития малого бизнеса. Кроме того, научно обоснованно исследуется макроэкономическая значимость малого бизнеса в экономике Узбекистана, включая создание рабочих мест, привлечение инвестиций, поддержку инноваций и повышение экспортного потенциала. Особое внимание уделено государственным механизмам поддержки малого бизнеса, включая налоговые льготы, субсидии и кредитные программы, бизнес-инкубаторы, программы стимулирования стартапов, а также деятельность неправительственных организаций. Результаты исследования способствуют дальнейшему совершенствованию теоретических и практических аспектов развития малого бизнеса и частного предпринимательства в Узбекистане.

Ключевые слова: малый бизнес, частное предпринимательство, микро- и малые предприятия, этапы развития, экономический рост, рабочие места, инвестиции, инновации, экспортный потенциал, приоритетные направления, государственная поддержка, бизнес-инкубаторы, налоговые льготы, кредитные программы, экономика Узбекистана.

ANNOTATION

This thesis is devoted to a scientific and analytical study of the formation, development stages, and role of small business and private entrepreneurship in the economy of the Republic of Uzbekistan. The main objective of the study is to determine the place of small business and private entrepreneurship in the national economy, their development mechanisms, and the systems of state support. This thesis analyzes the economic essence of small business and private entrepreneurship, their key

characteristics, and stages of formation and development. The study examines the pre-independence period, the years of independence, as well as current trends in the growth and development of small business. Furthermore, the macroeconomic significance of small business in the Uzbek economy is scientifically assessed, including job creation, investment attraction, support for innovation, and enhancement of export potential. The research also considers state mechanisms for supporting small business, including tax incentives, subsidies, and credit programs, business incubators, startup stimulation programs, and the activities of non-governmental organizations. The results of this study contribute to the further improvement of both theoretical and practical aspects of the development of small business and private entrepreneurship in Uzbekistan.

Keywords: small business, private entrepreneurship, micro and small enterprises, development stages, economic growth, job creation, investment, innovation, export potential, priority directions, state support, business incubators, tax incentives, credit programs, economy of Uzbekistan.

KIRISH

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik bugungi kunda nafaqat milliy, balki global iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ular yangi ish o'rinlarini yaratish, investitsiyalarni jalb qilish, innovatsion va raqobatbardosh muhitni shakllantirish, milliy mahsulot va xizmatlar sifatini oshirish kabi vazifalarni bajaradi. Shu bilan birga, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik mamlakatlarning ichki va tashqi bozorlarda integratsiyalashuvi, eksport salohiyatini oshirish va iqtisodiy mustaqillikni ta'minlashda ham markaziy ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgan davrdan boshlab iqtisodiyotni liberallashtirish, xususiy sektorni rivojlantirish va tadbirkorlikni rag'batlantirish bo'yicha faol siyosat yuritmoqda. Bu jarayonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotni diversifikatsiyalash, ish o'rinlarini yaratish, investitsiyalarni jalb qilish va milliy ishlab chiqarish ko'rsatkichlarini oshirishda muhim omil sifatida shakllanmoqda. Shu sababli, mazkur mavzuni o'rganish dolzarbligi kundan-kunga ortib bormoqda va u nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va siyosiy ahamiyatga ham ega.

Tezisning asosiy maqsadi — O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning shakllanishi, rivojlanish bosqichlari, iqtisodiyotdagi roli hamda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini ilmiy asosda tizimli ravishda o'rganishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun bir qator vazifalar belgilangan:

1. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning iqtisodiy mohiyati, asosiy xususiyatlari

va rivojlanish bosqichlarini aniqlash;

2. O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznesning makroiqtisodiy ahamiyati, ish o'rinlari yaratish, investitsiya jalb qilish, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va eksport salohiyatini oshirish kabi ustuvor yo'nalishlarini tahlil qilish;
3. Davlat tomonidan kichik biznesni qo'llab-quvvatlash tizimlarini, jumladan soliq imtiyozlari, subsidiya va kredit dasturlari, biznes-inkubatorlar hamda nodavlat tashkilotlar faoliyatini o'rganish;
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha nazariy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqotning nazariy ahamiyati shundaki, u kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni o'rganishning iqtisodiy nazariy asoslarini tizimli ravishda yoritadi, mavzuga doir ilmiy adabiyotlarni kengaytiradi va ilg'or ilmiy yondashuvlarni tadqiqot doirasida tatbiq etadi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati esa O'zbekiston sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish siyosatini takomillashtirish, davlat qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini optimallashtirish, shuningdek, tadbirkorlik sub'ektlari faoliyatini samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning obyekti — O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik; predmeti esa — ularni rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari va iqtisodiy samaradorlik. Tadqiqotda iqtisodiy tahlil, solishtirma tahlil, statistik ma'lumotlarni o'rganish, amaliy misollarni tahlil qilish, shuningdek, xalqaro tajribalarni o'rganish metodlari qo'llanilgan.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni o'rganish jarayonida nafaqat iqtisodiy yondashuvlar, balki psixologik, ijtimoiy va tashkiliy omillar ham hisobga olingan. Bu esa tadqiqot natijalarining nazariy va amaliy ahamiyatini oshiradi, shuningdek, tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha kompleks tavsiyalar ishlab chiqishga imkon beradi.

Ushbu tadqiqot shuningdek, zamonaviy rivojlanish tendensiyalari, raqamli transformatsiya, elektron tijorat va xalqaro tajribalarni ham o'rganishni nazarda tutadi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari iqtisodiy siyosatni shakllantirish, biznes muhiti sifatini yaxshilash va tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur ishning ilmiy yangiligi shundaki, u O'zbekiston sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish jarayonlarini tizimli va kompleks yondashuv

orqali o'rganadi, rivojlanish bosqichlarini tahlil qiladi, davlat qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining samaradorligini baholaydi va sohadagi zamonaviy tendensiyalarni tadqiq qiladi. Shuningdek, tadqiqot kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda dolzarb ilmiy asos sifatida xizmat qiladi.

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING IQTISODIY MOHIYATI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Kichik biznes — bu iqtisodiy faoliyatni amalga oshiruvchi, cheklangan moliyaviy resurslarga ega, odatda bir yoki bir nechta shaxslar tomonidan boshqariladigan va o'zining faoliyati bilan ichki yoki tashqi bozorda talabni qondirishga yo'naltirilgan korxonalar yoki tadbirkorlik sub'ekti hisoblanadi. Kichik biznesning asosiy xususiyatlari quyidagilar bilan ifodalanadi:

- ✓ **Moliyaviy va resurs jihatdan cheklanganligi** — kichik biznes sub'ektlari odatda katta korporatsiyalar bilan solishtirganda kamroq kapitalga va resurslarga ega bo'ladi.
- ✓ **Moslashuvchanlik va tezkor qaror qabul qilish imkoniyati** — kichik biznes bozor sharoitlariga tez moslasha oladi va innovatsion yechimlarni joriy qilishda katta korxonalariga nisbatan yuqori tezlikka ega.
- ✓ **Yaratilgan ish o'rinlari sonining nisbatan cheklanganligi** — odatda kichik biznes sub'ektlarida xodimlar soni kam bo'ladi, bu esa boshqaruv va iqtisodiy faoliyatni soddalashtiradi.
- ✓ **Mahalliy bozorlarga yo'naltirilganligi** — ko'p hollarda kichik biznes sub'ektlari mahalliy iste'molchilarni qamrab oladi, ammo eksport salohiyati mavjud bo'lsa, u xalqaro bozorlarda ham faoliyat yuritishi mumkin.

Kichik biznesning asosiy belgilari quyidagilarni o'z ichiga oladi: korxonaning kichik hajmi, cheklangan moliyaviy resurslar, boshqaruvning soddaligi, yuqori moslashuvchanlik va innovatsion faollik. Shuningdek, kichik biznesning rivojlanishi ko'pincha ichki va tashqi iqtisodiy sharoitlar, talab va taklif o'zgarishlariga bog'liq bo'ladi.

XUSUSIY TADBIRKORLIK VA UNING IQTISODIYOTDAGI O'RNI

Xususiy tadbirkorlik — bu shaxsiy kapitalga ega bo'lgan, manfaatdor shaxslar tomonidan tashkil etilgan va iqtisodiy faoliyatni bozor mexanizmlari asosida amalga oshiruvchi korxonalar yoki sub'ektlar majmuasi. Xususiy tadbirkorlikning asosiy vazifasi — foyda olish va bozor talabi asosida mahsulot yoki xizmat ishlab chiqarishdir.

Xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotda bir nechta asosiy vazifalarni bajaradi:

1. **Ish o‘rinlari yaratish** — xususiy sektor ish bilan ta‘minlash va mehnat bozorini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.
2. **Investitsiya jalb qilish** — xususiy tadbirkorlik faoliyati moliyaviy resurslarni iqtisodiyotga yo‘naltiradi, yangi loyihalarni amalga oshirish va ishlab chiqarish hajmini oshirishga yordam beradi.
3. **Innovatsion rivojlanish** — xususiy korxonalar yangi texnologiyalarni joriy qilish, mahsulot sifatini oshirish va raqobatbardoshlikni ta‘minlashda yetakchi rol o‘ynaydi.
4. **Bozor mexanizmlarini shakllantirish** — xususiy tadbirkorlik bozor iqtisodiyoti uchun muhim element bo‘lib, talab va taklifni uyg‘unlashtirish, narxlar va resurslarni samarali taqsimlashga xizmat qiladi.

KICHIK BIZNESNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Kichik biznesning rivojlanish jarayoni bir necha davrlarga bo‘linadi:

- ◆ **Mustaqillikdan oldingi davr:** Mustaqillikdan oldin O‘zbekiston iqtisodiyoti markazlashgan va davlat tomonidan qat’iy nazorat qilinar edi. Bu davrda xususiy tadbirkorlik deyarli mavjud bo‘lmagan va kichik biznesning rivojlanishi cheklangan edi. Iqtisodiy faoliyatning ko‘pchiligi davlat korxonalar va kolxozlar orqali amalga oshirilgan. Shu bilan birga, ayrim shaxsiy tadbirkorlik faoliyati qishloq xo‘jaligi va xizmat ko‘rsatish sohalarida mavjud bo‘lgan, ammo ularning hajmi va ta‘siri iqtisodiyot uchun cheklangan edi.
- ◆ **Mustaqillik yillari:** 1991-yildan boshlab O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, iqtisodiyotni liberallashtirish, xususiy sektorni rivojlantirish va tadbirkorlikni rag‘batlantirish jarayoni boshlandi. Bu davrda kichik biznes sub’ektlari paydo bo‘ldi, maxsus qonunchilik bazasi shakllandi va investitsiyalar jalb qilish imkoniyati kengaydi. Davlat kichik biznesni rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni joriy etdi, masalan, mikroqarzarlar, soliq imtiyozlari va biznes-inkubatorlar faoliyati.
- ◆ **Zamonaviy rivojlanish bosqichi:** Hozirgi davrda O‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotning muhim qismi hisoblanadi. Kichik korxonalar xizmat ko‘rsatish, ishlab chiqarish, savdo va eksport sohalarida faoliyat yuritmoqda. Shu bilan birga, raqamli transformatsiya, elektron tijorat va xalqaro tajribalarni tatbiq etish orqali kichik biznesning samaradorligi oshmoqda. Innovatsion faoliyat, yangi ish o‘rinlarini yaratish, ichki va tashqi bozorlar bilan integratsiyalashuv hamda eksport salohiyatini oshirish zamonaviy rivojlanishning asosiy yo‘nalishlari hisoblanadi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni ilmiy asosda o'rganish bir necha iqtisodiy yondashuvlarni o'z ichiga oladi:

- a) **Mikroiqtisodiy yondashuv** — kichik biznesning ishlab chiqarish samaradorligi, xarajatlarni boshqarish, rentabellik va foyda olish mexanizmlarini o'rganadi.
- b) **Makroiqtisodiy yondashuv** — kichik biznesning milliy iqtisodiyotdagi roli, ish o'rinlari yaratish, investitsiya jalb qilish va ichki mahsulotga qo'shgan hissasini tahlil qiladi.
- c) **Bozor yondashuvi** — talab va taklifning kichik biznesga ta'siri, narx shakllanishi va bozor mexanizmlarini tadqiq etadi.
- d) **Rivojlanish yondashuvi** — kichik biznesning turli rivojlanish bosqichlari, innovatsion faoliyati va iqtisodiy samaradorligini baholaydi.

Shu bilan birga, zamonaviy tadqiqotlarda psixologik va ijtimoiy yondashuvlar ham qo'llanilib, iste'molchilarning xatti-harakatlari, marketing psixologiyasi va raqamli platformalardagi faoliyat samaradorligi o'rganiladi. Bu esa kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda kompleks yondashuvni shakllantirishga imkon beradi.

O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDAGI KICHIK BIZNESNING UMUMIY HAJMI VA STRUKTURASINI TAVSIFI

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida kichik biznes mamlakatning barqaror rivojlanishi va ishchi bozorini kengaytirishda markaziy rol o'ynaydi. So'nggi yillarda davlat statistika ma'lumotlariga ko'ra, mamlakatdagi faoliyat yurituvchi korxonalarining katta qismi kichik va mikro biznes sub'ektlariga to'g'ri keladi. Jumladan, kichik korxonalarining umumiy iqtisodiy hajmi ichki yalpi mahsulotga sezilarli hissa qo'shadi, shuningdek, mahalliy ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish tarmoqlarining diversifikatsiyasini ta'minlaydi.

Kichik biznes sub'ektlarining faoliyati tarkibida turli yo'nalishlar mavjud bo'lib, ularning ichida savdo va chakana sotuvlar, xizmat ko'rsatish, ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rsatish sektorlari alohida o'rin egallaydi. Shu bilan birga, kichik biznesning iqtisodiy faoliyatdagi ulushi hududiy jihatdan ham sezilarli farqlarga ega bo'lib, yirik shaharlar va sanoat markazlarida sub'ektlarning hajmi va samaradorligi yuqori, qishloq va chekka hududlarda esa nisbatan past bo'ladi. Kichik biznesning strukturasi quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat:

- **Mikro va kichik ishlab chiqarish korxonalari** — asosan to'qimachilik, oziq-ovqat mahsulotlari, qurilish materiallari ishlab chiqarish kabi sohalarda faoliyat yuritadi.

- **Savdo va chakana sotuvlar** — kundalik ehtiyoj mahsulotlarini ta'minlash, chakana va ulgurji savdo tarmoqlarini rivojlantirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.
- **Xizmat ko'rsatish sektori** — transport, logistika, mehmonxona va turizm xizmatlari, sog'liqni saqlash va ta'lim kabi sohalarni qamrab oladi.
- **Innovatsion va texnologik startaplar** — kichik biznesning zamonaviy rivojlanish bosqichida raqamli texnologiyalar va innovatsiyalarni tatbiq etuvchi yangi korxonalar muhim rol o'ynaydi.

KICHIK BIZNESNING MAKROIQTISODIY AHAMIYATI

Kichik biznesning iqtisodiyotdagi makroiqtisodiy roli ko'p qirrali bo'lib, bir nechta asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

- I. **Ish o'rinlari yaratish** — kichik korxonalar mamlakatda ish bilan ta'minlashning asosiy omillaridan biri bo'lib, ayniqsa, yoshlar va ayollar bandligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ish o'rinlarining ko'payishi orqali mahalliy iqtisodiyotning barqarorligi va aholining daromad darajasi oshadi.
- II. **Investitsiya jalb qilish** — kichik biznesga kiritilgan sarmoyalar ishlab chiqarish quvvatlarini oshirishga, yangi texnologiyalarni joriy etishga va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga xizmat qiladi.
- III. **Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash** — kichik biznes sub'ektlari bozorda tez moslashuvchanligi va moslashuvchan boshqaruv tizimi orqali innovatsion yechimlarni amalga oshirish imkoniyatiga ega. Shu bilan birga, innovatsiyalar milliy mahsulotlar va xizmatlar sifatini oshirishga yordam beradi.
- IV. **Raqobatbardoshlikni oshirish** — kichik biznes korxonalari bozorda raqobatni kuchaytiradi, narxlarni barqarorlashtiradi va iste'molchilar uchun sifatli mahsulot va xizmatlar taqdim etadi.

O'zbekiston Respublikasi kichik biznesini rivojlantirishda bir qator ustuvor yo'nalishlar aniqlangan:

- ◆ **Eksport salohiyatini oshirish** — kichik biznes sub'ektlari mahalliy va xorijiy bozorlarga mahsulot chiqarish orqali iqtisodiyotga qo'shimcha daromad keltiradi. Davlat eksportni rag'batlantiruvchi dasturlarni amalga oshirib, kichik korxonalar uchun bozor imkoniyatlarini kengaytiradi.
- ◆ **Raqamli transformatsiya** — elektron tijorat, onlayn xizmatlar va raqamli platformalardan foydalanish kichik biznesning samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va yangi bozorlarni jalb qilish imkonini beradi.

- ◆ **Xalqaro tajribalarni tatbiq etish** — zamonaviy kichik biznesning rivojlanishida xalqaro standartlar va ilg'or tajribalarni joriy etish muhim ahamiyatga ega. Bu korxonalariga mahsulot sifatini yaxshilash, marketing va boshqaruv jarayonlarini takomillashtirish imkonini beradi.
- ◆ **Innovatsion va ekologik barqarorlik** — kichik biznesning innovatsion va ekologik jihatdan barqaror rivojlanishi nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki milliy va global bozor talablariga javob beradi.
- ◆ **Mahalliy va hududiy integratsiya** — kichik biznes hududiy ishlab chiqarishni rag'batlantirish va ichki bozorda raqobatni oshirish orqali mahalliy iqtisodiyotni rivojlantiradi.

Shu bilan birga, kichik biznesning rivojlanishi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, aholining daromad darajasini oshirish, bandlikni ta'minlash va yashash sharoitlarini yaxshilashga xizmat qiladi.

O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB- QUVVATLASH MEXANIZMLARI

O'zbekiston Respublikasi kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha muntazam siyosat olib boradi. Ushbu siyosatning asosiy maqsadi iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, ish o'rinlarini yaratish va investitsiyalarni jalb qilishdir. Davlat tomonidan kichik biznesni qo'llab-quvvatlashning nazariy va amaliy asoslari mamlakatning tegishli qonun hujjatlari va normativ-huquqiy bazasi bilan belgilanadi.

Soliq imtiyozlari va preferensiyalar kichik biznes sub'ektlarini rag'batlantirishning eng muhim instrumentlaridan biridir. Jumladan, kichik va mikro korxonalariga soliq stavkalarini pasaytirish, moliyaviy hisobotlarni soddalashtirish, foyda solig'idan va boshqa majburiy to'lovlardan vaqtinchalik ozod qilish kabi mexanizmlar tatbiq etiladi. Shu bilan birga, davlat tomonidan subsidiyalar ajratish tizimi mavjud bo'lib, u yangi tashkil etilgan korxonalarni moddiy va texnik jihatdan qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Kreditlash mexanizmi ham kichik biznesning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Banklar va moliya institutlari orqali kichik biznesga qulay shartlarda kreditlar beriladi, foiz stavkalari kamaytiriladi va moliyaviy resurslarga kirish imkoniyati kengaytiriladi. Bu esa korxonalarining ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va raqobatbardosh mahsulotlar yaratishga imkon yaratadi.

O'zbekiston hukumati kichik biznes va startaplarni rivojlantirish uchun bir qator maxsus dastur va loyihalarni amalga oshiradi. Ulardan eng muhimlari:

1. **Biznes-inkubatorlar** — yangi tashkil etilgan korxonalarni boshlang'ich bosqichda qo'llab-quvvatlash, ularni maslahat va treninglar bilan ta'minlash, moliyaviy resurslar va bozor imkoniyatlariga ulashga xizmat qiladi.
2. **Mikrokredit dasturlari** — kichik biznes sub'ektlariga kichik miqdordagi kreditlarni tezkor va qulay shartlarda ajratish orqali faoliyatni boshlash va rivojlantirishga yordam beradi.
3. **Startaplarni rag'batlantirish dasturlari** — innovatsion loyihalar va texnologik startaplarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash, grantlar va stipendiyalar ajratish orqali yosh tadbirkorlarni faoliyatga jalb qilish.

Kichik biznesni qo'llab-quvvatlashda davlat organlari va nodavlat tashkilotlarning roli muhim ahamiyatga ega. Davlat organlari qonunchilikni ishlab chiqish, nazorat va monitoring qilish, shuningdek, moliyaviy va metodologik yordam ko'rsatish funksiyasini bajaradi. Nodavlat tashkilotlar esa biznes sub'ektlariga maslahat xizmatlari, treninglar, bozor tadqiqotlari va boshqa resurslarni taqdim etadi. Shu bilan birga, ularning ishtiroki tadbirkorlar bilan davlat organlari o'rtasida samarali hamkorlikni tashkil etishga yordam beradi.

So'nggi yillarda amalga oshirilgan davlat siyosati va dasturlar natijasida O'zbekistonda kichik biznesning umumiy soni sezilarli darajada oshdi. Bu esa yangi ish o'rinlarini yaratish, ichki bozorni kengaytirish va eksport salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, kichik biznes sub'ektlari mamlakatdagi ish bilan band bo'lgan aholining 60% ga yaqini ish bilan ta'minlashga hissa qo'shmoqda. Shuningdek, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash natijasida kichik biznesning innovatsion faoliyati kengayib, raqamli texnologiyalar va elektron tijorat platformalaridan foydalanish darajasi oshdi. Shu bilan birga, qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining samaradorligini oshirish uchun hududiy o'ziga xosliklar, kichik biznes sub'ektlarining turli sohalarida faoliyat yuritishi va iqtisodiy sharoitlar hisobga olinishi zarur. Bu esa mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishi va tadbirkorlik muhiti sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot ishida O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning shakllanishi, rivojlanish bosqichlari, iqtisodiyotdagi roli va

davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari tizimli ravishda o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik nafaqat milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida, balki ijtimoiy va siyosiy sohalarda ham muhim ahamiyatga ega. Kichik biznes sub'ektlari o'zining moliyaviy cheklanganligi, boshqaruv soddaligi va bozor sharoitlariga tez moslashuvchanligi bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotda ish o'rinlari yaratish, investitsiyalarni jalb qilish, innovatsiyalarni tatbiq etish va bozor mexanizmlarini shakllantirish kabi asosiy vazifalarni amalga oshiradi.

O'zbekiston sharoitida kichik biznesning rivojlanishi mustaqillikdan oldingi davrdan boshlab uch bosqichda sodir bo'ldi: mustaqillikdan oldingi cheklangan faoliyat, mustaqillik yillarida liberallashtirish va qonunchilik bazasini shakllantirish, shuningdek, bugungi kunda raqamli transformatsiya va innovatsiyalarni tatbiq etish davri. Bu bosqichlar iqtisodiyotning diversifikatsiyasi, ish o'rinlari yaratish va milliy ishlab chiqarish ko'rsatkichlarini oshirishga xizmat qildi.

Tadqiqotda kichik biznesning makroiqtisodiy ahamiyati ham ko'rsatildi: ish bilan bandlikni oshirish, investitsiyalarni jalb qilish, innovatsion yechimlarni tatbiq etish va eksport salohiyatini rivojlantirish. Shu bilan birga, davlat tomonidan kichik biznesni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, jumladan soliq imtiyozlari, subsidiya va kredit dasturlari, biznes-inkubatorlar hamda nodavlat tashkilotlar faoliyati samarali natijalar berdi. Bu mexanizmlar kichik korxonalarining rivojlanishi, raqamli transformatsiya va xalqaro tajribalarni tatbiq etish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda kompleks yondashuv — iqtisodiy, ijtimoiy, innovatsion va hududiy jihatlarni hisobga olish zarur. Bu esa mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlash, tadbirkorlik muhiti sifatini yaxshilash va milliy mahsulot hamda xizmatlar sifatini oshirishga imkon yaratadi. Shu bois, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish, davlat qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini optimallashtirish va zamonaviy raqamli va innovatsion yechimlarni tatbiq etish O'zbekiston iqtisodiy siyosatining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot ilmiy yangiligi shundaki, u mamlakat sharoitida kichik biznesning rivojlanish bosqichlarini tizimli yoritib, davlat siyosatining samaradorligini baholaydi va zamonaviy tendensiyalarni hisobga olgan holda amaliy tavsiyalarni ishlab chiqadi.

Umuman olganda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi, ish o'rinlarini yaratish, innovatsion va

raqobatbardosh muhitni shakllantirish hamda milliy va xalqaro bozorlarda integratsiyalashuv jarayonida markaziy rol o'ynashini tadqiqot isbotladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Xudoberganov Q. “Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining milliy iqtisodiyotdagi o‘rni va ularni qo‘llab-quvvatlash strategiyalari”, *Qo‘qon universiteti Xabarnomasi*.
2. Tojiyev J. “Yangi O‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanish tendensiyalari”, *Muhandislik va Iqtisodiyot jurnali*.
3. Azimova Sh. “Yangi O‘zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning roli va ahamiyati”, *Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot jurnali*.
4. Davlyatova G. & Xojayev A. “Socio-Economic Importance of Small Business and Private Entrepreneurship in Uzbekistan”, *Procedia on Economic Scientific Research* (2024).
5. Ubayeva S. “The Importance of Small Business and Private Entrepreneurship in the National Economy”, *Modern Science and Research* (2024).
6. Mamatkulova N., Akramov R. “Kichik biznes korxonalar iqtisodiyoti”, *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting*.
7. Ruzmetov D. & Saidov M. “Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini imtiyozli kreditlar ajratish orqali rivojlantirish”, *Economics and Innovative Technologies* (2025).
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy fikr va siyosati — “Supporting entrepreneurship – our strategic path”, Prezident portalining rasmiy sahifasi.